

23

ADV-N-Medelingen

DRIEMAANDELIJKS
EERSTE TRIMESTER 2009

Dit is het drieëntwintigste nummer van de *ADVN-Medelingen*. Deze publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Medelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief-, documentatie- en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

| Bijdragen |

Tom Cobbaert, Koen De Scheemaeker, Sophie Gyselincx,
Guy Leemans, Frans-Jos Verdoodt & Rita Verelst

| Digitale beeldbewerking |

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

| Fotografie |

Peter Maes, Gentbrugge & Frank Seberechts

| Vormgeving |

Ann Van Gastel

| Coördinatie |

Petra Gunst & Sophie Gyselincx

| Administratie |

Marleen Deridder

| Druk |

New Goff, Mariakerke

| Verantwoordelijke uitgever |

Frans-Jos Verdoodt
Massemssteenweg 321.A
9230 Massemen

ADVN - ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26

BE-2018 Antwerpen 1

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32 [0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be

postrekening: 000-1587760-64

bankrekening: 419-8059591-83

bouw- en renovatiefonds: 419-8059599-91

Longa est vita si plena est Lang is het leven als het vol daden is¹

Ik besef dat ik thans ga vloeken in de kerk van de onthaasting, maar een gewoon gelukkig mens is eigenlijk iemand die de voorspoed kent om een druk leven te kunnen leiden. Vraag dat maar aan de Amerikaanse hardfietser Lance Armstrong. Die heeft zeven keer de Tour de France gewonnen en dit jaar begint hij aan een nieuwe serie, want hij is het moe om beroemd te zijn zonder daar te moeten voor zwoegen. Die Amerikaanse sterren hebben daar natuurlijk een handje van weg: Serena en Venus Williams weten ook van geen ophouden met hun rackets. En Tina Turner? Wie zag in Antwerpen ooit zoveel mensen samen drummen rondom een zeventigjarige vrouw? Oud wordt men pas, zo denken zij, als men iets niet meer klaarspeelt wat men vroeger heeft gekund. *Comeback* is natuurlijk wel een Angelsaksisch woord. *Comeback* en vooruitgang. Oom Tom zat ooit te fluiten in zijn negerhut, vandaag bewoont Obama het Witte Huis in Washington. De terugkeer van de *black dream*. Benieuwd of er ook nog een *comeback* van de dollar en het financieuzen komt.

Waar men ook steeds meer hooi op de vork blijft nemen, is in de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers. Al moet men daar natuurlijk onderscheid maken tussen de eerder smalle A-kern en het ruime B-elftal, de vervangers en de vervangers van de vervangers zeg maar. Onlangs was er alweer een nieuw initiatief in de bijna tweehonderd jaar oude instelling, die altijd maar weer aan haar existentiële *comeback* toe is. De Kamer heeft namelijk een boetiek geopend waar iedere Belg wenskaarten kan kopen. "*Beste wensen, meilleurs vœux, beste Wünshe, best wishes*", viertalig en van ritselend stille sneeuwlandschappen tot kleurige kerstballen. Dat de Duits-talige versie niet echt correct is gespeld, dat moet men even door de vingers zien.

Een goed idee eigenlijk, die wenskaarten. Want in een normaal jaar zijn er driehonderd vijftig dagen en elke dag is nuttig en nodig om te vieren, te herdenken en te feliciteren. Daarbovenop zijn er dan nog de zogenaamde 'werelddagen', al is het niet steeds eenvoudig om zich daar iets bij voor te stellen. De 'internationale niet-winkeldag' bijvoorbeeld. Ik denk dat Unizo daar alleszins niet blij zal mee zijn. In de nuttige drukte van ons dagelijks bestaan, moeten wij natuurlijk niet de moderne Don Quichot willen zijn. Maar hebben wij iets geleerd van die vierhonderd jaar oude geschiedenis?² Wellicht niet. Want het mierenvolk dat wij zijn, besteedt astronomisch veel middelen en energie aan het omzeilen van de historische en ethische

werkelijkheid. Die werkelijkheid is niet mooi, maar wij fatsoeneren haar, om haar niet hoeven te (h)erkennen. "*Selffulfilling prophecy*" moet men dat verschijnsel vandaag noemen, indien men die klacht wil uiten en tegelijk wil begrepen worden door de Angelsaksisch geknede lezer en luisteraar van de media. Maar ikzelf hou wel meer van de mediterrane manier om wijze dingen te zeggen. *Porre molta cura nelle scelta del look, ma non strafare*, besteed veel zorg aan het uitzicht en het aanschijn van de dingen, maar overdrijf daarin niet.³ Gelukkig bestaan er ook nog werelden waar wij ons even kunnen terugtrekken, om nadien opnieuw in onze drukke dagen te stappen. De Nederlandse historicus en publicist Geert Mak beschrijft er zo een, als intro bij zijn bekende *In Europa*. "*In het dorp*", vertelt Mak, "*had niemand ooit de zee gezien – behalve de Hollanders, de burgemeester en József Puszka, die in de oorlog was geweest*"⁴.

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) Woorden toegeschreven aan Seneca (Romeins filosoof, 4 vóór Chr. - 65 na Chr.).

(2) Miguel de Cervantes' (1547-1616) meesterwerk *El Ingenioso Hidalgo Don Quixote de la Mancha* verscheen in 1605.

(3) *Dal primo bacio al matrimonio*, Mondarori, Milaan, 1984, p. 79.

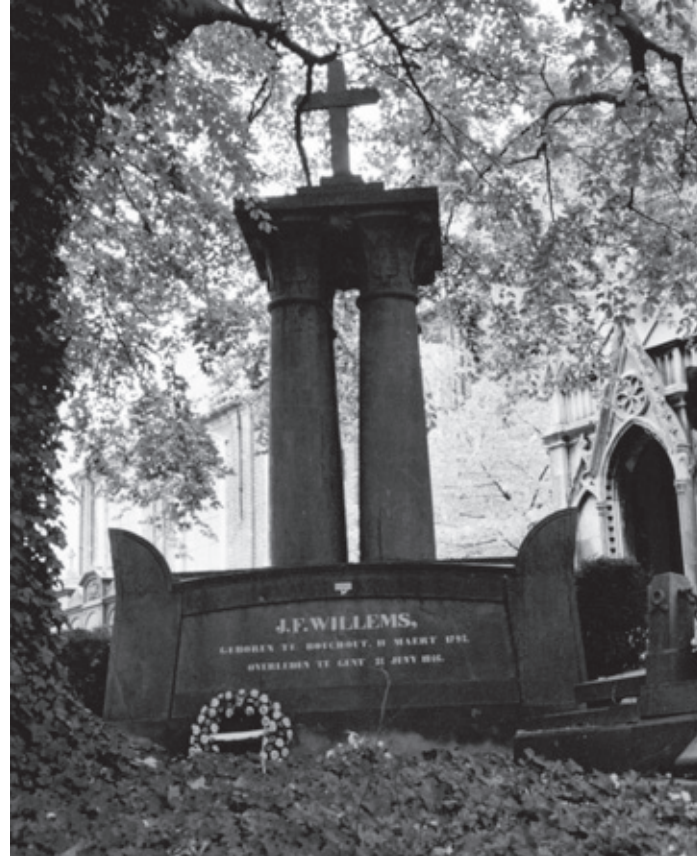
(4) G. Mak, *In Europa. Reizen door de twintigste eeuw*, Amsterdam-Antwerpen, 2004, p. 11.

HELDENHULDE

Vlaamse beweging en het funeraire erfgoed

De omgang met overledenen verschilt doorheen tijd en ruimte. Maar de zorg voor een laatste, waardige rustplaats is universeel. In heel wat culturen worden graven gemarkeerd door gedenksteden, voor notabelen dikwijls grafmonumenten. Ook de Vlaamse beweging spaarde tot in de eerste decennia van de 20ste eeuw kosten noch moeite om imposante zerken te plaatsen op de graven van vooral artistieke en culturele prominenten. Meestal was dit het werk van gelegenhedencomités. Telkens weer ging het niet uitsluitend om een eerbetoon aan de afgestorvene, maar meer nog om hem als voorbeeld te stellen. De pedagogische motivatie blijkt niet alleen uit de expliciete en impliciete boodschappen op de monumenten, maar meer nog uit de bijhorende tekstproductie onder de vorm van lijkredes, toespraken en funeraire poëzie. Herdenkingen moesten de boodschap een duurzaam karakter verlenen. Bij de onthulling van het grafmonument van Jan-Frans Willems op het Gentse Campo Santo in 1848 zei Hendrik Conscience: *“En wy, wy zullen onze zonen in bedevaert naer hier geleiden, naer het Campo Santo waer de vlaemse helden rusten”* (*Gedenkzuil aen J.-F. Willems toegewijd*. Gent, 1848). Tot diep in de 19de eeuw gebeurde dit eerbetoon nog in een aan België loyaal kader.

Grafmonument van Jan-Frans Willems op de begraafplaats Campo Santo in Sint-Amandsberg. [ADVN]

Heldencultus aan het front

In de eerste helft van de 20ste eeuw werden de pompeuze – en dure – grafmonumenten verlaten voor meer sobere graven. Die verandering in de funeraire cultuur liet zich ook voelen in de Vlaamse beweging. Haar grafcultuur wijzigde echter evenzeer door haar evolutie ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog. De traumatische ervaring van de Grote Oorlog versterkte de radicaliserende tendens die al voor de oorlog was ingezet en waarbij de loyaliteit tegenover Vlaanderen stilaan die tegenover België in de schaduw stelde. De Vlaamse beweging en in het bijzonder haar radicale vleugel ontwikkelde een eigen iconologisch repertorium, ook in haar grafarchitectuur. De katalysator in deze ontwikkeling was het IJzerfront. Daar organiseerden Vlaamse soldaten en priesters, veelal uit het katholieke Vlaamse

Militiekaart van aalmoezenier Paul Vandermeulen (1893-1975), [1918]. [ADVN, VFY34]

studentenmilieu, de Frontbeweging in reactie op de Franstalige dominantie en arrogantie. Met haar Vlaamsbewuste en christelijke werking poogde die tegemoet te komen aan de fundamentele behoeften aan zingeving in als uitzichtloos ervaren situaties. Die nood versterkte eenmaal de oorlog evolueerde tot een langdurige stellingenoorlog.

In het licht daarvan moet de oproep begin 1916 van Paul Vandermeulen tot een eigen Vlaamse hulde voor de gesneuvelden worden gezien. Onder impuls van Jozef Verduyn, na de oorlog stichter van het Verbond der Vlaamsche Oud-Strijders (VOS), werd in augustus 1916 een comité Heldenhulde opgericht. Dit comité wilde een heldenhuldezerkje plaatsen op het graf van alle Vlaamse soldaten, als alternatief voor de leuze *'Mort pour la patrie'* op de officiële Belgische grafstenen. Voor zijn zerkje greep het terug naar het ontwerp van Joe English voor het graf van Firmin Deprez, een Keltisch kruis met in kruisvorm de letters AVV-VVK (Alles voor Vlaanderen – Vlaanderen voor Kristus) boven een blauwvoet. Het kruis verwees naar het leven, het lijden en de dood en de verrijzenis van Christus en de hoop op het eeuwige leven. Voor de initiatiefnemers was 'Vlaanderen voor Kristus' een evidentie. In het overwegend katholieke Vlaanderen bestond er weinig begrip voor andersdenkenden, het principe van de Godsvrede ten spijt. 'Alles voor Vlaanderen' gaf aan dat de Vlaamse loyaliteit de Belgische had overstegen. De blauwvoet riep de sfeer op van de romantisch-flamingantische studentenbeweging in de geest van Albrecht Rodenbach.

Met deze symboliek ondersteunde het comité het verwerkingsproces van nabestaanden. De gesneuvelden waren helden die niet voor niets waren gestorven, was de troostende redenering. Ergens koesterden de initiatiefnemers nog de hoop dat België na de oorlog tegemoet zou komen aan Vlaamsgezinde eisen, zoals de verneder-

De afbeelding van de blauwvoet en het opschrift op een heldenhuldezerkje worden bijgeschilderd, [Diksmuide], 1935. [ADV, VFFY36/189]

landings van de Rijksuniversiteit Gent. Tevens moest de symboliek anderen tot voorbeeld strekken om zich blijvend in te zetten voor de verdere Vlaamse ontvoogding. Dat de symbolen zich door hun herkenbaarheid nauwelijks tot dubbelzinnige interpretaties leenden, maakte de gedenkcultuur meer dan voorheen een constitutief element in de Vlaamse natievorming. De toegankelijkheid van de symboliek van de heldenhuldezerkjes liet de initiatiefnemers ook toe om makkelijk door te dringen tot brede bevolkingslagen. Er werd een natievormende cultus geweven die dichtbij de gewone man stond en over heel Vlaanderen kon worden ingeplant.

Naar de graven aan de IJzer

Door praktische problemen werden de eerste heldenhuldezerken pas in april 1917 geplaatst. Aan het einde van de oorlog stonden er een kleine duizend. Na de wapenstilstand groeide dat aantal nog aan. Het geld werd ingezameld bij frontmakers, burgers en gemeentebesturen. Later werden er ook niet-gesneuvelde oud-soldaten mee bedacht, vooral onder impuls van VOS, dat in zijn programma staats-toelagen voor de zerkjes eiste. Intussen bekoelden de verhoudingen met de Belgische overheid nog verder. De herhaalde schendingen van heldenhuldezerkjes waren daaraan niet vreemd. Nog tijdens de oorlog, in februari 1918, werden in Oeren 36 zerkjes geschonden. Enkele jaren later wilde de Belgische overheid alle soldatengraven

De kerkhofweg van Adinkerke aangelegd met verbrijzelde heldenhuldezerken, 1925. [ADVN, VFFY20/40]

Affiche van de vierde bedevaart voor "Eerherstel aan de geschonden graven", 26 augustus 1923. De heldenhulde ging door in Oeren-Alveringem waar in 1918 achtendertig grafkruisjes van gesneuvelde Vlaamse soldaten met cement werden besmeurd zodat de leuze AVV-VVK onleesbaar werd. [ADVN, VAFY3]

van een uniforme grafsteen voorzien. Honderden zerken werden vernietigd. Die gang van zaken werd in de Vlaamse beweging ervaren als een vernedering. Niet voor niets werd de 4de IJzerbedevaart, de jaarlijkse voortzetting van de heldenhulde, in 1923 georganiseerd bij de geschonden grafzerken in Oeren. Toen in 1924 in Diksmuide voor de IJzerbedevaart een vaste stek was verworven, werd beslist de bedreigde heldenhuldezerkjes aldaar te concentreren 'onder de hoede van een reusachtig kruis'. Na heftig protest door het IJzerbedevaartcomité en VOS tegen de vernieling van de heldenhuldezerkjes, recupereerden zij in 1926 tientallen zerkjes. Die werden naderhand in de IJzertoren, eigenlijk een uitvergroete heldenhuldezerk, ingemetseld. De band met de heldenhuldecultus werd nog versterkt toen in de vroege jaren 1930 de stoffelijke overschotten van bijna alle IJzersymbolen in de crypte werden herbegraven.

In 1927 werd besloten het heldenhuldewerk uit te breiden tot alle Vlamingen, ook tot hen die het IJzerfront niet hadden meegemaakt. Die evolutie geeft aan dat het ideeëngoed achter de zerkjes een eigen leven was gaan leiden in het collectieve geheugen. De zerken zouden wel verschillen. Voor de oud-strijders werd het opschrift 'VOS' voorzien, voor de anderen een leeuw onder de blauwvoet. Vooral Vlaamsgezinde prominenten kregen dat eerbetoon. De recentste in de rij was Clemens De Landtsheer, wiens zerk op 11 juli 2003 in Temse werd onthuld. De Landtsheer, secretaris van het IJzerbedevaartcomité, had een belangrijke rol gespeeld in de financiering van de IJzertoren en de werking in zijn schaduw. Als Vlaamse filmpionier bracht hij diverse propagandistische films zoals *Met onze jongens aan den IJzer* uit, waarin werkelijkheid en fictie door het gebruik van authentiek en geënceneerd beeldmateriaal door elkaar vloeiden. De Landtsheer gaf aldus mee vorm aan het immateriële Vlaamse erfgoed rond de Grote Oorlog, dat ook werd versterkt door de uitgaven van brieven van Vlaamse frontsoldaten en van een enkel dagboek zoals dat van Gaston Le Roy, bedoeld om de vlag van de VOS-afdeling Wetteren te financieren.

Beschadigde heldenhuldezerk (rechts) op het kerkhof van Oeren, 1918. Het opschrift AVV-VVK werd met cement dichtgesmeerd, nadien beschilderd. [ADV N, VFFY20/7]

Een gewijzigde gevoelswaarde

In de loop van de jaren 1930 bekende een aanzienlijk deel van de Vlaamse beweging zich tot de Nieuwe Orde. Tegelijkertijd verdween het pacifistische motief op de achtergrond. De collaboratie van VOS en het IJzerbedevaartcomité met het nazi-regime bracht de heldenhulde en het IJzermonument in het diskrediet. In oktober 1943 was binnen het Vlaams Nationaal Verbond zelfs een nieuw 'heldenhulde-kruis', bestaande uit een Deltateken (VNV) en een wolfangel (militie) op een kruis in arduin of zwaar hout, ontworpen, dat op de graven

van de leden van de Dietse Militie-Zwarte Brigade zou worden geplaatst. In de jaren na de oorlog werd zowel langs de collaboratie- als langs de verzetszijde op een betwistbare manier omgegaan met het heldenhuldedossier. De heldenhulde werd niet zozeer bekeken vanuit het perspectief van 1914-18, maar vanuit dat van 1940-45. Als zodanig werd de authenticiteit van het initiatief miskend. Aan de ene kant werden in de Vlaamse beweging ook heldenhuldezerken voorbehouden aan gewezen collaborateurs als Cyriel Verschaeve. Aan de

Heldenhuldezerkjes, 1950. [ADV N, VFAY242/1-4]

Opgraving van heldenhuldezerkjes, Adinkerke, augustus 1942.
[ADV.N. VFFY19/14]

andere kant bezondigde het verzet zich aan grafschennis, niet alleen van voormalige collaborateurs, maar ook van personen die helemaal niet hadden gecollaboreerd. De in 1952 geplaatste heldenhuldezerk van Caesar Gezelle, nochtans al overleden in 1939, werd in het volgende jaar tweemaal vernield.

De cultus van de heldenhulde was niet dood. Dat bleek duidelijk na de aanslag op de IJzertoren in 1946. De dynamitering van de toren door 'onbekend gebleven' oud-verzetslui lokte in brede Vlaamse middens afkeurende reacties uit. Voor heel wat, vooral katholieke Vlamingen die buiten de collaboratie waren gebleven, ging dat te ver. Ondanks de in hun ogen foutieve keuze van het IJzerbedevaartcomité tijdens de bezetting, stond de toren voor hen in de eerste plaats voor het democratische Vlaamse ontvoogdingsstreven. Zij speelden een belangrijke rol in het herstel van de vernielde crypte vanaf 1949 – waarin de luttele geredde heldenhuldezerken werden ingemetseld – en de opbouw van de tweede IJzertoren. Na de restauratie van

de crypte, een halve eeuw later, werden de stoffelijke resten van de IJzersymbolen plechtig naar de crypte overgebracht. De IJzertoren bleef evenwel een betwist symbool, zelfs nadat het Vlaams Parlement hem in 1986 tot Memoriaal van de Vlaamse Gemeenschap uitriep en nadat de toren en de bedevaartweide in 1992 als monument werden beschermd.

Bescherming, beheer en onderzoek van funerair erfgoed

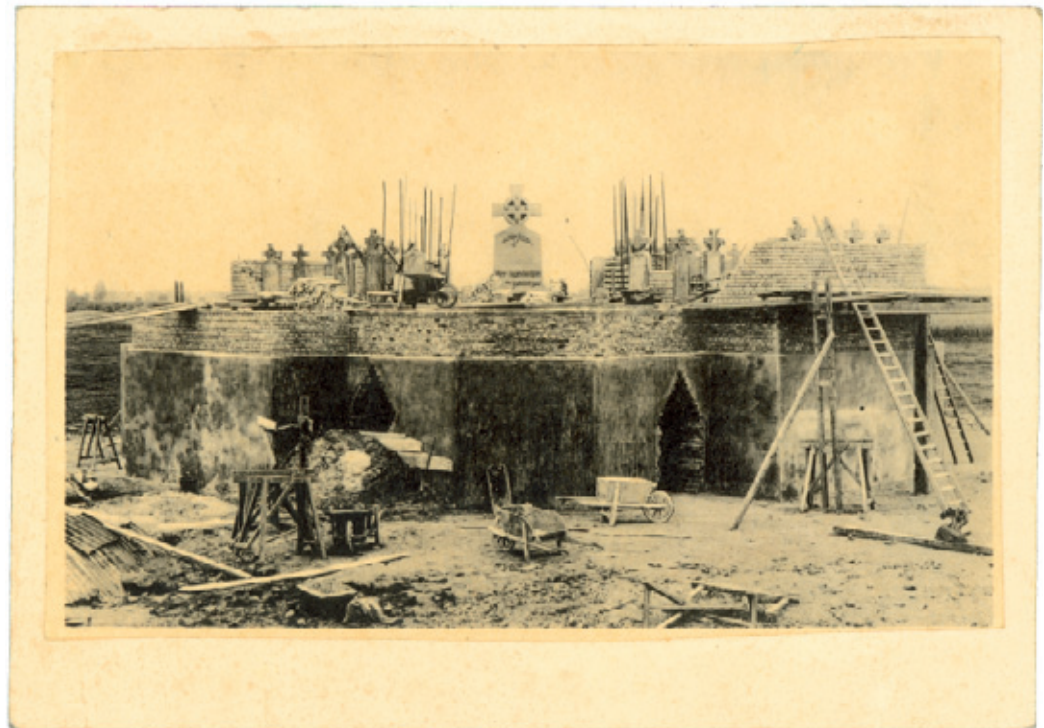
De aandacht voor de Eerste Wereldoorlog als kantelmoment in de Vlaams-Belgische verhouding verdient nog te worden versterkt in het vooruitzicht van de herdenking van 100 jaar Grote Oorlog. Daarbij kan niet worden voorbijgegaan aan het roerend en onroerend erfgoed dat deze cesuur belichaamt. Ook nu nog associëren vele Vlamingen de IJzertoren en de heldenhuldezerkjes met het streven naar respect voor collectieve identiteiten – in casu de Vlaamse – en een meer geweldloze, rechtvaardiger wereld. Zij willen die bood-

schap ook doorgeven aan de volgende generaties. Dat vergt de instandhouding van het patrimonium. Als beschermd monument is het behoud van de IJzertoren verzekerd. Dat geldt ook voor een aantal heldenhuldezerken op militaire begraafplaatsen, maar niet voor vele andere verspreid over Vlaanderen. Ingevolge de wet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging van 1971 werden eeuwigdurende concessies immers afgeschaft. Concessies verliepen voortaan na een maximumduur van 50 jaar, tenzij er expliciet om werd verzocht ze te behouden. Funerair erfgoed moest plaatsmaken, waardoor het in het collectieve geheugen op het achterplan werd gedrongen.

De heldenhuldezerkjes veruitwendigen een cruciale breuklijn in de geschiedenis van het moderne Vlaanderen. Vanuit dat inzicht werden al particuliere initiatieven tot consolidatie van dit erfgoed ondernomen. In 2007 bijvoorbeeld nam VOS-afdeling Lode de Boinge onder stuwing van VOS-voorzitter Philippe Haeyaert het initiatief tot de renovatie van het zerkje van René Bruneel op het gemeentelijk kerkhof van Moorsele. Maar Moorsele is maar een van de vele gemeenten

waar zich authentieke heldenhuldezerkjes bevinden. Op hoogbejaarde leeftijd namen Margriet Ryckeboer en haar echtgenoot Bert Hendryckx van VOS-afdeling De Panne nog het initiatief om de heldenhuldezerkjes over geheel Vlaanderen te inventariseren. In 1925 woonachtig op de ouderlijke hoeve nabij de militaire begraafplaats van Adinkerke, was Ryckeboer wellicht de laatste getuige van de verbrijzeling van de zerkjes die werden gebruikt om de weg naar deze begraafplaats aan te leggen. In 2002 presenteerde het koppel dankzij de hulp van talrijke VOS'sen en derden in een album een overzicht van de heldenhuldezerken over Vlaanderen. Gezien zijn cultuurhistorische waarde verdient dergelijk album voor het brede publiek ontsloten te worden. [GL]

Bronnen bij deze bijdrage: F. Seberechts (red.), *Duurzamer dan graniet. Over monumenten en Vlaamse beweging*, Tielt, 2003, vooral de bijdrage van F. Seberechts, *Slechts de graven maken een land tot vaderland. Van Heldenhulde tot IJzertoren: een stenen hulde aan de Vlaamse IJzersoldaten*, pp. 123-154; G. Leemans (red.), *Vlamingen komt in massa. De Vlaamse beweging als massabeweging*, Gent, 1999; F. Boudrez, *Heldenhulde*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, pp. 1417-1419.

Opbouw van de IJzertoren waarbij heldenhuldezerkjes worden ingemetseld, [1929]. [ADV, VFAY402]

EEN KLETS OM DE OREN! “De Klets: een Weekblad tegen Vlaamschhaters en Volksbedriegers (1889-)”

In 1889 richtten katholieke flaminganten in Brussel een nieuw weekblad op: *De Klets*. Ze kozen de titel bewust om hun misprijzen, onder andere ten aanzien van de liberalen en Fransgezinden, te vertalen in een spreekwoordelijke klets of zweeps slag. De redactie van het satirische weekblad had de bedoeling “al lachende ... de waarheid te zeggen – zonder min of meer in grove onbetamelijkheid te vallen –” en “terzijde [te leggen] alle mengselwerk dat te ernstig van aard zou zijn”. Ze droeg de begrippen ‘taal’ en ‘vaderland’ hoog in het vaandel. De periodiek schreef over de politieke hete hangijzers en de schermutselingen tussen de ministers in de Kamer, maar evenzeer over het Brusselse volksleven. De uitgever streefde ernaar het

weekblad buiten de grenzen van Brussel te verspreiden. Hij vond abonnees in onder meer Antwerpen, Gent en Sint-Niklaas. Op het voorblad prijkte telkens een spotprent. Het eerste nummer van *De Klets* verscheen op 3 maart 1889 en toonde Edward Coremans die zijn taalwet inzake justitie kracht bijzette met de leuze “*Vlaamsch in 't gerecht*”. De tekening verwoordde hoe de eerste taalwet (1873) in het gerecht – weliswaar na lange strijd – werd bekomen en hoe het nadien opnieuw de nodige inspanning eiste om die correct en volledig te doen naleven. De eerste taalwetten veranderden in Brussel evenwel bijna niets aan de taalsituatie aangezien de hoofdstad een afzonderlijk (lees: tweetalig) statuut kreeg.

In nummer 12 verscheen de spotprent *In Vlaanderen Vlaamsch*. In de prent bekritiseerden flaminganten het Koninklijk Besluit dat de gemeenten Brussel, Etterbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek als Waals bestempelde. In feite verwees de prent naar de verfransing, einde 19de eeuw, van de oorspronkelijke Nederlandstalige bevolking van de hoofdstad en de gemeenten rondom. Het taalverschuivingsproces vertaalde zich in een stijgende tweetaligheid (50% van de Brusselse bevolking in 1890) die de voorbode was van een Franse eentaligheid. Zo groeide de status van het Frans, ten koste van het Nederlands en daarmee de linguïstische en culturele kloof tussen Franstalige burgers en eentalig Vlaamse arbeiders. De makers van dit blad, zoals gezegd Brusselse katholieke flaminganten, waren tijdens

De Klets, jg. 1, 3 maart 1889, nr. 1 (links) en *De Klets*, jg. 1, 19 mei 1889, nr. 12 (rechts).
[BE ADVN AC453 – Archief VTB-VAB, A359]

de 19de eeuwse politieke taalstrijd in de minderheid. Vanaf 1889 was het katholieke flamingantisme structureel aanwezig met de Katholieke Vlaamsche Bond van het arrondissement Brussel, die openstond voor samenwerking met andersdenkenden. Het was voor deze periode evenwel zeer kenmerkend dat het Brusselse flamingantisme zich vooral via het liberalisme bleef uiten. Het tijdschrift behoort tot het Archief Vlaamse Toeristenbond-Vlaamse Automobilistenbond (BE ADVN AC453) en is in uiterst broze staat. De collectie omvat de nummers 1 tot 15 van de eerste jaargang en vormt absoluut een unieke meerwaarde. [sg]

H. Van Velthoven, *Taalpolitiek en -wetgeving*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse beweging (NEVB)*, Tiel, 1998, pp. 3001-3009.

M. De Metsenaere (red.), *Brussel*, in: *NEVB [...]*, pp. 622-635.
P. Gunst, *Brussel en de Vlaamse Rand*, 2008, pp. 125-127.

HEEL NEDERLAND VRIJ!

Thijs Rienks en Dietse jeugdorganisaties in Amsterdam

Het is geen eenvoudige opdracht om de historische evolutie van Vlaamse en Dietse jeugdbewegingen in kaart te brengen. Vaak speelt het gebrekkige archiefmateriaal hierin een doorslaggevende rol. Het recentelijk ontsloten archief van Thijs Rienks (BE ADVN AC611) helpt de onderzoeker echter weer een stap verder. Rienks speelde namelijk een sleutelrol in een aantal Groot- en Heel-Nederlandse jeugdorganisaties in Amsterdam tussen 1936 en 1941. Het archief bevat briefwisseling en documenten over activiteiten, organisatie en ideologische onderbouw van deze verenigingen.

Thijs Rienks was als Friese student in Amsterdam bevriend met Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard. Deze predikant van de gereformeerde kerk en voormalig leider van de activistische Jong-Vlaamse Beweging begeesterde Rienks met een passie voor Friesland en de Groot-Nederlandse gedachte. Zo zocht Rienks inspiratie bij het Verdinaso en het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) en kwam hij in 1936 in contact met het Algemeen Katholiek Dietsch Studentenverbond (AKDS). Het AKDS was de volksdietse voortzetting van het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond (AKVS). Het zou in 1937 zijn naam wijzigen in Dietsch Jeugdverbond (DJV), onder meer om niet-katholieken als Thijs Rienks in zijn rangen toe te laten. Na een uitgebreide briefwisseling met Ernest Reypens van het AKDS/DJV nam Rienks in de zomer van 1937 deel aan een jeugdkamp in Diksmuide. Onder de indruk van dit kamp richtte hij met Jacob Tewis en Tjerke Kuperus in Amsterdam de jeugdbeweging Dietsch Vrijheidsverbond (DVV) op. Hoewel het DVV aanvankelijk geen deel uitmaakte van het

DJV zou het na contacten met onder meer het Dietsch Marsverbond van H.W. Bettink wel in die richting evolueren.

In februari 1938 werd onder leiding van Rienks en Dolf Schiltmeijer de Amsterdamse afdeling van het DJV opgericht. Een half jaar later werd Rienks samen met Jan Broekman en Jan Kist aan het hoofd gesteld van DJV Rijks-Nederland met als doel het DJV ook buiten Amsterdam uit te bouwen. Binnen de Amsterdamse afdeling streefden Tewis en Groenendaal ondertussen naar een nieuwe naam en stijl. Zo hadden het begrip 'Diets' en het uniform volgens hen een averechts effect en voelden ze zich in hun christelijke geloofstraditie niet gerespecteerd door het overwegende katholieke DJV. Na mislukte pogingen om DJV Rijks-Nederland als onafhankelijke organisatie te ontwikkelen, nam Rienks in de zomer van 1939 ontslag uit het DJV. De Amsterdamse groep rond Rienks zette haar werking verder onder de naam Groot-Nederlands Jongerenverbond (GNJV). Het GNJV profileerde zich, onder ere-voorzitterschap van Domela, als Groot-Nederlands en christelijk en organiseerde in december 1939 een succesvolle herdenking rond de Afrikaner Jopie Fourie. Begin 1940 poogde het GNJV een samenwerkingsverband op te zetten met de restanten van het DJV Rijks-Nederland en het Nationaal Jeugdfront (NJF) onder de naam Dietsche Jongeren Bond. De onderhandelingen liepen echter al snel spaak.

De GNJV-groep zette echter door en lanceerde in maart 1940 een nieuw initiatief onder de naam Gilde ter Bevordering der Heemkunde. De Gilde was ideologisch Heel-Nederlands en christelijk georiënteerd

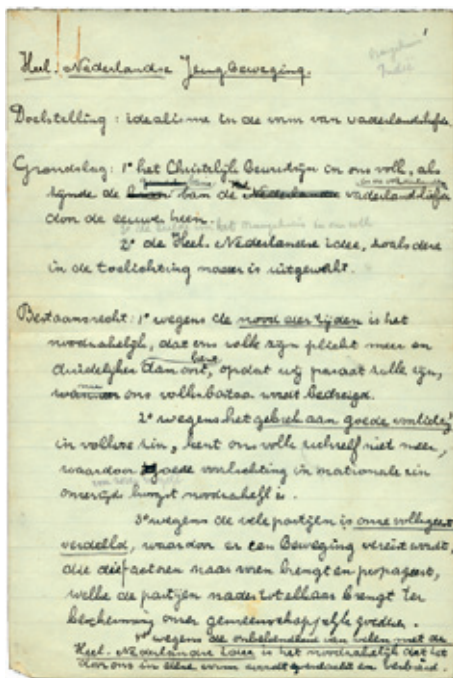

Behalve met Ernest Reypens onderhield Thijs Rienks ook een intense correspondentie met Jef Ruyschaert en André Van Laere van dit Gentse DJV-vendel, 1938. [ADVN, VNE34]

en concentreerde zich op jeugdwerk in de Amsterdamse volksbuurt Jordaan. Na mei 1940 zette de Gilde ondanks de oorlog haar werking verder en wist de financiële steun te verwerven van Hendrik Burger, Adriaan Loosjes, E.P. Broekman-Vriesman en H.F.C. Smeulders. De Gilde onderhield ook goede contacten met de Dietsche Bond en werkte mee aan het Verbond van Heel-Nederlandse Verenigingen in Noord-Nederland. In het najaar van 1940 moest de Gilde echter haar lokaal aan de Bloemgracht verlaten en een groot aantal kernleden vertrok na interne ruzies. Daarenboven verloor de Gilde veel

VAN EN OVER WILLEMS

Opmerkelijke vondst in de bibliotheek van Frans Van der Elst

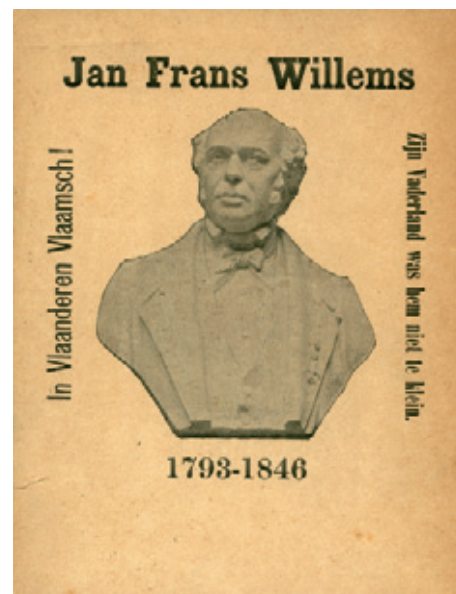

Ontwerp van statuten voor de Gilde ter Bevordering der Heemkunde, voorjaar 1940. [BE ADVN AC611 – Archief Thijs Rienks, D12631(1/1)]

steun door een conflict met de Groot-Nederlandsche Werkgemeenschap van Jan Kist en E.P. Broekman-Vriesman. Onder druk van Jacob Tewis en de enige overgebleven financier J.Th. Stakenburg gingen de restanten van de Gilde in de zomer van 1941 op in de Nederlandsche Jeugdstorm van het Nationaal Front. Thijs Rienks richtte daarna de Diets georiënteerde boekhandel Dat Narrenschyp op. Hij werd na zijn theologische studies predikant van de gereformeerde kerk. [rc]

Een belangrijk onderdeel van het archief Frans Van der Elst is de omvangrijke en waardevolle bibliotheek. Van belang voor de verwerking van de bibliotheek zijn de goede zorgen en de aanvullende notities van zijn zoon Wim Van der Elst. Zijn bijdragen zijn onmisbaar voor een goed begrip van de samenstelling en de ontstaansgeschiedenis van de bibliotheek. Zo zou de rol van Hendrik Elias hierin op zich al een afzonderlijke bespreking verdienen. Deze bijdrage beperkt zich echter tot een opmerkelijke vondst in de collectie van Frans Van der Elst. Als flamingant en bibliofiel verzamelde Van der Elst talrijke eerste drukken van publicaties van en over Vlaamsgezinde schrijvers. De auteurs die we aantreffen liggen daarbij voor de hand: Cyriel Verschaeve, Maurits Sabbe, Peter Benoit, Albrecht Rodenbach, Hugo Verriest, Pol De Mont en Frans Van Cauwelaert. Maar ook Hendrik Conscience, Max Roose, Prudens Van Duyse en Jan Frans Willems komen in de collectie voor. Vooral over Willems verzamelde Frans Van der Elst heel wat publicaties, niet zelden in opdracht van Hendrik Elias. Zeldzame drukken als *Voorzeggingen van de heylige Hildegarde, omtrent de Belgische omwenteling* (1832) van Jan Frans Willems of *Vader Adam, Vlaming, ene scone sproke* (1842) van Prudens Van Duyse gebruikte Elias als bron voor zijn *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte* (1963). Twee merkwaardige boeken brachten nog meer uniek materiaal aan het licht. Het valt meteen op dat beide boeken ingebonden katernen van uiteenlopend formaat bevatten. Op de kartonnen bruine rug van één boekband lezen we de opdruk “*Van en Over Willems*”. De rug van de andere boekband

bestaat bovenop uit een restant van een niet nader te identificeren Nederlandstalig handschrift. Het eerste boek bevat naast een aantal uitgegeven gedichten van Jan

Prentkaart uitgegeven bij een herdenking van Jan Frans Willems, sine dato. [BE ADVN AC164 – Archief Frans Van der Elst]

Frans Willems hoofdzakelijk *Briefwisseling tusschen J.F. Willems en J.B. Buelens* (1821) van Jan Baptist Buelens en het gepubliceerde antwoord daarop van Jan Frans Willems. Achteraan in het boek zitten echter een nummer van *Gazette d'Anvers* (1829), twee nummers van de *Gazette des Pays-Bas* (1829), maar ook een aantal handgeschreven gedichten en lofredes van Jan Frans Willems en een losse brief van Willems aan Barthélemy

Charles Joseph Dumortier (19 maart 1844). Een merkwaardige vondst. De oorsprong ervan zou in de bibliotheek van Max Rooses liggen. In een brief aan Willemskenner Ada Deprez schrijft Frans Van der Elst dat hij het boek in het begin van de jaren 1950 kocht bij de Brusselse boekhandelaar Paul Van de Perre. Van de Perre had het op zijn beurt samen met een aantal andere boeken verworven van de erfgenamen van Rooses. Het tweede boek is eveneens afkomstig uit

die erfenis en even bijzonder qua samenstelling. In dit geval bestaat de verzamelband uit de *Keus van Nederlandsche Redevoeringen* (1876) van Max Rooses waarbij achteraan 18 brieven zijn ingebonden. Die zijn in chronologische volgorde geordend en alle brieven dateren van mei-juni 1875 behalve de officiële toestemming van minister Charles Delcour voor gebruik in het onderwijs (juli 1876). De correspondentie van onder meer Hendrik Conscience, Domien Sleeckx,

Emmanuel Van Driessche en de Nederlanders Matthias de Vries, Arie de Jager en Jan ten Brink antwoordt op de vraag van Rooses of hij één van hun redevoeringen mocht opnemen in zijn publicatie. Het is een archivistisch boeiend gegeven dat Max Rooses de redactiebriefwisseling inbond samen met het uiteindelijke boek. Daarnaast is het boek ook een interessant tijdsdocument van Vlaamsgezinde literatoren in Vlaanderen en Nederland. [tc]

Samen met de *Keus van Nederlandsche Redevoeringen* werd de redactiebriefwisseling ingebonden, zoals deze brief van Hendrik Conscience, 1875. [BE ADVN AC164 – Archief Frans Van der Elst]

Wie de brandklok luidt is misschien reeds in veiligheid

Gedurende twee opeenvolgende gelegenheden heeft u op deze plaats in ons tijdschrift kunnen vernemen hoe wij, als de redactie van *Wt*, aankijken tegen de bedreigingen, de uitdagingen en de kansen voor de wetenschapsbeoefening in Vlaanderen. Meer bepaald indien die wetenschapsbeoefening leidt tot Nederlandstalige publicaties. Ik zal dus geen Brabants trekpaard van stal halen om u over de streep te trekken om mee te werken aan die toekomst. Want die bereidheid is ruim aanwezig. En wie de brandklok luidt, is misschien reeds in veiligheid.¹

Maar om het discours voorlopig-definitief af te sluiten, durf ik toch nog even verwijzen naar een bijdrage die verscheen in het recentste nummer van het tijdschrift *Ons Erfdeel* onder de titel *Op weg naar de mid-*

*delmatigheid? Over de onderzoekscultuur in de geesteswetenschappen.*²

Tot zover dus. Want wij gaan nu verder opnieuw over tot de orde van de dag.

Toen Lode Wils tijdens een recente redactievergadering van *Wt* zijn recensie van Herman Van Goethems *De Monarchie en 'Het einde van België'*³ voorlegde, ontspan zich onder de redactieleden een inhoudelijke, spitse doch 'met redenen omklede' en hoffelijke discussie. Alles wel beschouwd, bezat dat dispuut de waarde van een unieke historiografische momentopname, waarin al het lichtgevoelige materiaal van heuristisch, interpretaties en referentiekaders van de Belgische, respectievelijk Vlaamse geschiedenis centraal stonden. Precies vanwege haar uniciteit, willen wij die momentopname niet onthouden aan de lezer van ons tijdschrift. Uit die overweging groeide ten slotte de driedelige bijdrage *Controverse onder historici. Een triptiek*.

Prent uit: Hendrik Conscience, *Beschrijving der Nationale Jubelfeesten te Brussel gevierd op 21, 22 en 23 July 1856, ter gelegenheid van de 25e verjaring der inhuldiging van Z. M. Léopold I, Brussel, 1856, p. 24. [ADVN, VC470]*

In die triptiek maakt de lezer in eerste instantie kennis met de recensie van Lode Wils, die hierboven reeds werd geciteerd. Vervolgens leert hij de wijze kennen waarop Harry Van Velthoven de discussie, die binnen de redactie werd gevoerd, contextueel benadert, haar filtert en haar analyseert. Ten slotte rondt Herman Van Goethem het corpus af dat door Wils en Van Velthoven wordt opgebouwd. Dat gebeurt in een naschrift, waarin hij de argumenten en analyses van zijn *Wt*-collega's tegen het licht houdt en zijn eigen bewijsvoering ernaast plaatst. Of ertegenover.

Foto van de ontvangst van de koninklijke familie in Gent op 13 november 1918. [ADVN, VFDS9]

Zo'n aanpak vormt een absoluut unicum voor ons tijdschrift. Maar de redactie wil op die wijze de ernst aantonen waarmee zij intern aan inhoudelijke evaluatie doet. En tegelijk wordt daarbij het bewijs geleverd dat zo'n interne evaluatie kan leiden tot een kwalitatieve sprong in de geschiedschrijving.

In zijn dubbelrecensie *De nationalisering van de demos. Twee nieuwe bijdragen rond het nationalisme in België* vormt Luc Boeva zich een oordeel omtrent twee recentelijk verschenen publicaties, die (alvast ten dele) verbonden zijn met de geschiedenis van de Vlaamse beweging, c.q. het Vlaams-nationalisme. De 'demos' is het land, het volk, de gemeenschap van alle burgers.

De eerste bijdrage, *Natie en democratie/ Nation et démocratie* is het resultaat van een colloquium dat in 2006, onder stuwning van de bekende historica Els Witte, werd georganiseerd in en door de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten in Brussel.⁴

Dat interuniversitair en interdisciplinaire initiatief onderzocht de relatie tussen de natievorming en de democratie in België, via een breed palet van thematieken: de politieke bewegingen en partijen, de monarchie, het leger, de economie, het kolonialisme, de culturele identiteiten, het onderwijs, de wetenschapsbeoefening, de kunst, de media. Ten slotte bevatten de acta tevens een comparatief luik (Duitsland, Nederland, Verenigd Koninkrijk).

De tweede bijdrage behandelt het essay *Vlaams-nationalisme. Natievorming, ideologie en politieke stroming* van de historici Bruno De Wever en Antoon Vrints.⁵

Beide auteurs behandelen enkele belangrijke internationaal verspreide theoretische inzichten inzake het nationalisme – Benedict Anderson, Ernest Gellner, Eric Hobsbawm,

Miroslav Hroch, Anthony D. Smith – en de toepassing daarvan op de natievorming in België, inzonderheid op het Vlaams-nationalisme. De Wever en Vrints spiegelen daarbij de evolutie van de Vlaamse beweging aan het algemeen bekende A-B-C-fasenmodel van Hroch.

Boeva beoordeelt beide publicaties, enerzijds *Nationalisme en democratie (...)* en anderzijds *Vlaams-nationalisme. Natievorming*

schaal" aanscherpen, "om de recurrente en unieke kenmerken van het nationalisme te kunnen onderscheiden en de algemene theorieën empirisch te kunnen onderbouwen".

Luc Boeva beseft immers ten volle dat wij op dat vlak nog een hele weg moeten gaan. Maar helemaal aan het begin van de inzichten in de specifieke en de algemene aspecten bevinden wij ons gelukkigwijze niet meer.

Foto van leden van de Vlaamsch-nationale Blauwvoetbond die de Hou Zee!-groet brengen tijdens de derde Blauwvoetdag in De Klinge in 1933.

Eén van de talrijke Vlaamsgezinde initiatieven in het sportmilieu tijdens het interbellum was de oprichting in 1929 van deze Vlaams-nationale turnbond onder leiding van August Borms. [ADV.N, VFB282]

(...), op hun merites. Hij komt daarbij tot het besluit dat beide geschriften wezenlijk bijdragen tot het onderzoek naar de Vlaamse beweging en het Vlaams-nationalisme, maar tegelijk – en terecht – *"de honger (...)* naar meer comparatief onderzoek op internationale

In zijn publicatie *"Hoe ik tot de politieke theologie kwam"*. Pater Brauns kijkt terug op de beweegredenen voor zijn publieke leven behandelt Luc Vandeweyer het intellectuele parcours en de dadendrang van de bevlogene maar controversiële jezuïetenpater Marcel

Brauns (1913-1995). Brauns engageerde zich zonder beperking in de partijpolitieke arena van het Vlaams-nationalisme, aanvankelijk in de Volksunie en later in het Vlaams Blok (vandaag Vlaams Belang). Op dat specifieke terrein werd hij door de enen bewonderd, door de anderen misprezen of op zijn minst gewantrouwd. De pater had een politieke theologie ontwikkeld en motiveerde van daaruit zijn politieke keuze en zijn compromisloos spreken en handelen. "In zijn ogen", schrijft Vandeweyer, "was het anti-belgicisme van de Vlaams-nationalisten een verwezenlijking van de wil van God". Die 'wilsbeschikking' werd door Brauns overigens zo breed opgevat dat zij hem toeliet positief te oordelen over de meest extreme mede-

werking aan het naziregime. Het kan nauwelijks verwondering wekken dat Marcel Brauns bestendig in aanvaring kwam met zijn geestelijke overheid. Dat liet hem toe zichzelf – geenszins terecht – in te schrijven in de generaties van 'petits vicaires', priesters die uitsluitend vanwege hun Vlaamsgezindheid gekortwiekten en achtergesteld werden door hun overheid. Niet alleen de jezuïetenoversten wraakten het optreden van het lid van hun gezelschap. Maar ook de Volksunie liet de taal en de houding van Brauns uiteindelijk niet over haar kant gaan en verbande hem uit haar kring. [FJV]

Wetenschappelijke tijdingen, jg. 68, 2009, nr. 1

- (1) Een parafraze op G. De Ley, *Internationaal spreekwoordenboek*, Antwerpen-Rijswijk, 1997, p. 394.
- (2) J. Van Keymeulen, Op weg naar de middelmatigheid? Over de onderzoekscultuur in de geesteswetenschappen, in: *Ons Erfdeel. Vlaams-Nederlands cultureel tijdschrift*, jg. 52, februari 2009, pp. 22-35.
- (3) H. Van Goethem, *De Monarchie en 'het einde van België'. Een communautaire geschiedenis van Leopold I tot Albert II*, Tielt, 2008.
- (4) E. Witte, G. Kurgan-van Hentenryck, E. Lamberts e.a., *Natie en democratie. Nation et démocratie*, Brussel, 2007.
- (5) Bijdrage van B. De Wever & A. Vrints in: L. Sanders & C. Devos e.a., *Politieke ideologieën in Vlaanderen. Liberalisme. Socialisme. Christendemocratie. Vlaams-nationalisme*, Antwerpen, 2008, pp. 319-379.

Redactionele rechtzetting

ADV-N-Medelingen, nr. 22, 2008, p. 14
(bijlschrift foto)

De dame naast mevrouw Maréchal blijkt Germaine Gregoire te zijn, de echtgenote van Jozef Lysens, gouverneur a.i. van de provincie Limburg tijdens WO II. De foto werd genomen in Bokrijk, wellicht in de periode 1943-1944.

Abonneren op *Wt*

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer KBC 733-0215290-77.

Abonnementsgeld:

- binnenland: 23 euro
- buitenland: 28 euro
- steunabonnement: 25 euro

Nieuwe abonnees ontvangen gratis het bijzondere *Wt*-nummer 2001/4 met daarin de bibliografie van *Wetenschappelijke tijdingen* (selectieve bibliografie 1935-1979, volledige bibliografie 1980-2000).

Foto pater Marcel Brauns. [ADV-N, VFA4610]

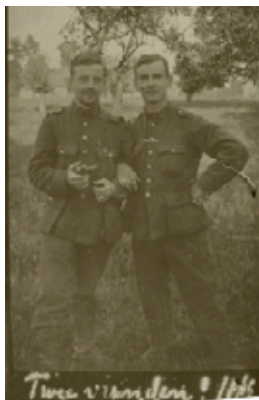

ERFGOEDDAG 26 APRIL 2009 Uit vriendschap!? Kameraden in de Grote Oorlog

Talrijk waren de jongemannen die zich bij de Duitse inval in België in augustus 1914 vrijwillig aanmeldden als soldaten bij het leger. Na vier afmattende oorlogsjaren was van hun romantisch enthousiasme niet veel meer over. Toch blijkt uit onderzoek dat het beste dat die uitputtende

Eerste Wereldoorlog te bieden had, de onvoorwaardelijke vriendschapsbanden zijn die toen werden gesmeed. Daarover gaat de fototentoonstelling die het ADVN organiseert naar aanleiding van de erfgoeddag.

ADV N, 26 april 2009 van 10 tot 18u

Adviesraad vzw Archiefbank Vlaanderen

Op woensdag 22 april 2009 roept Archiefbank Vlaanderen opnieuw een Adviesraad bijeen. Ze plaatst het evenement in het teken van de samenwerking met het Algemeen Rijksarchief en focust met een bijdrage van dr. Chantal Vancoppenolle op de problematiek van het bedrijfsarchief, een categorie archieven die tot nu toe nagenoeg afwezig bleef in de databank. Alle personen en instellingen van de brede erfgoedsector worden uitgenodigd hieraan deel te nemen. De vierde bijeenkomst van de Adviesraad wordt georganiseerd samen met het Algemeen Rijksarchief.

Meer inlichtingen betreffende het programma: www.archiefbank.be (rubriek nieuws)
Algemeen Rijksarchief, Brussel, 22 april 2009

CultuurPrijzen Vlaanderen 2008

Op 2 februari 2009 werden de laureaten van de CultuurPrijzen Vlaanderen 2008 bekendgemaakt tijdens een feestelijke uitreiking in het cultuurcentrum Hasselt. Met die prijzen bekroont de Vlaamse Gemeenschap "persoonlijkheden en organisaties die op een bijzondere manier kleur en uitstraling geven aan de cultuurbeleving in Vlaanderen". De CultuurPrijz 2008 voor cultureel erfgoed werd bij die gelegenheid toegekend aan Wouter Steenhaut, pionier en directeur van het Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis (Gent).

Brussel en de Vlaamse Rand

Lezing – Naar aanleiding van de publicatie over *Brussel en de Vlaamse Rand, een verhaal van migraties en grenzen* dat verscheen in 2008 geeft de auteur Petra Gunst op maandagavond 18 mei 2009 een voordracht voor de Vlaamse Club voor Kunst, Wetenschap en Letteren van Brussel.

De lezing vindt plaats in het clublokaal: Den Cruywaeghen/Brouette - Grote Markt 2, 1000 Brussel en start om 19.45u [tenzij anders vermeld op activiteitenkalender: www.vlaamseclubbrussel.be (rubriek programmatie)]

Inschrijven vooraf is niet nodig

Filip De Pillecyn Studies IV

Publicatie – In 2008 verscheen reeds het vierde jaarboek over het leven en werk van de dichter-schrijver Filip De Pillecyn. Frans-Jos Verdoodt schreef de bijdrage: *De bronnen van de novelle Monsieur Hawarden*.

Bestellingen – Een nummer van Filip De Pillecyn Studies kost 20 € (incl. port) en kan besteld worden door storting op rekening 850-8108291-59 van het Filip De Pillecyncomité, Marktplein 1, 9220 Hamme.

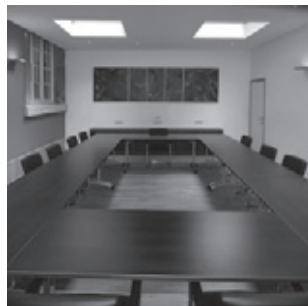
November 2008 - februari 2009

Toelichting bij de aangegeven bronnencategorieën

AR..... archief
 AV..... audiovisueel archief
 BO..... bibliotheekwerken
 PE..... periodieken
 NE..... necrologia
 DA..... documentatie

De aanduidingen zijn indicatief en worden aangepast naargelang van de verwerking van de overdracht.

- 2008/191 Fausta Ravyts, Winksele [correctie]AR / BO / PE
 2008/218 Jan Deloof, ZwevegemAR / AV / BO / PE
 2008/219 Karel Leemans, DeurneAV / DA
 2008/220 Lieve Dessooy-Rombouts, Schoten.....NE
 2008/221 Vik Gekière, BonheidenAV / BO / PE
 2008/222 Wim Pas, MeiseAV / BO / DA
 2008/223 José De Poortere, Deinze.....NE
 2008/224 Luc Boeva, LeuvenBO
 2008/225 Vlaanderen Morgen, RotselaarAV / DA / PE
 2008/226 Bert Aelbers, BlankenbergeBO / PE / NE
 2008/227 Koninklijk Museum van het Leger
 en de Krijgsgeschiedenis, Brussel.....BO
 2008/228 Wim Van der Elst, BrusselAR / BO / PE
 2008/229 Albertina Saenen, EdegemAV / DA / PE / NE
 2008/230 NaamloosAV
 2008/231 Koor & Stem vzw, AntwerpenAR
 2008/232 Transylvanian Monitor, Oradea (RO).....BO
 2008/233 Central European University -
 Nationalism Studies Program
 (CEU-NSP), Budapest (HU).....BO
 2008/234 André Merchiers, OudenaardeBO
 2008/235 Uitgeverij Egmont, Brussel.....BO
 2008/236 Kadoc-K.U.Leuven, LeuvenBO
 2008/237 Liberaal Archief, Gent.....BO
 2008/238 Guido Stevens, Belsele.....AR / AV / BO / DA / PE
 2008/239 Guido Stevens, Belsele.....AR / AV / PE
 2008/240 Walter Baeten, Gent.....AR / AV / BO / PE
 2008/241 VlaamsProgressieven, Brussel.....AR / AV
 2008/242 Kadoc-K.U.Leuven, LeuvenBO
 2008/243 Willy Durinx, ZwijndrechtBO
 2008/244 Robrecht Van de Steen, Brasschaat.....BO
 2008/245 Familie Rosa De Craene, Velzeke.....NE
 2008/246 Leona Dewil, MortselNE
 2008/247 Dirk Agneessens, Welle-Denderleeuw.....AR / AV / BO / DA / PE
 2008/248 Institut d'Estudis Occitans,
 Toulouse (FR).....DA
 2008/249 Alan Sandry, Cardiff (UK).....BO
 2008/250 Cyhoeddiadau Barddas, Swansea (UK)....BO
 2008/251 Centre Inter-Regional de
 Desvolopament de l'Occitan (CIRDOC),
 Béziers (FR).....BO / DA
 2008/252 Pèira Costa, Béziers (FR).....AV
 2008/253 Partit Occitan, Romasièras (FR).....AV / DA
 2009/001 Frans-Jos Verdoodt, Massemen.....AR / BO / DA / PE
 2009/002 Wetenschappelijke tijdingen (Wt),
 MassemenAR / BO
 2009/003 Harry Van Velthoven, Zaventem.....BO
 2009/004 Pieter van Hees, Utrecht (NL)AR / BO / PE
 2009/005 Omer Steeno, HaasrodeAR
 2009/006 Erwin Maurissen, Deurne.....AV / BO / DA / PE
 2009/007 Willy Eggermont, Neumagen (DE)AV
 2009/008 Erven René Gaspar, Dieren (NL)AR / AV / BO
 2009/009 Etienne Van Neygen, BrusselAV
 2009/010 Joods Museum van Deportatie en
 Verzet, MechelenBO
 2009/011 Erven Staf Slagmulder, SmetledeAR / AV / BO / NE
 2009/012 Herman Keersmaekers, BoechoutAR / PE
 2009/013 Aloude Rederijkerskamer
 "De Goudbloem", DeurneAR / AV / PE
 2009/014 NaamloosBO
 2009/015 Frank Seberechts, PutteAR / AV / DA / PE
 2009/016 Begga Andries, Berchem.....AR / AV / DA / PE / NE
 2009/017 Joost Vandommele, Ledeberg-Gent.....AR / AV / BO / PE
 2009/018 Gilbert Claus, Erembodegem.....AV
 2009/019 Stefaan Debulpaep, MechelenAR / AV / DA / PE
 2009/020 Nadine Demedts-Lapiere, Gent.....AR / BO / PE / NE
 2009/021 Johan Dhont, Schilde.....BO
 2009/022 Walter Maes, KortrijkAR / AV / BO / DA / PR
 2009/023 Naamloos, Sint-TruidenPE
 2009/024 Bob Lebacq, AntwerpenPE
 2009/025 Leo Valkiers, AntwerpenAR / BO / DA
 2009/026 Yvonne Viaene-Bijnens, AntwerpenAV / NE
 2009/027 Maria Vanden Dorpe-Callens,
 Kortenberg.....NE
 2009/028 Vlaams Belang, Antwerpen.....NE
 2009/029 Familie Stephanie Minnen, DesselNE
 2009/030 NaamloosBO
 2009/031 François Hubrechtsen, MechelenBO
 2009/032 Walter Vanbeylen, Brugge.....AR / BO / DA / PE
 2009/033 Willy Kuijpers, HerentAR
 2009/034 Yvo J.D. Peeters, BrusselAR / BO / PE
 2009/035 Koerdisch Instituut Brussel, BrusselAR / BO / PE
 2009/036 Herman Daems, WilrijkAV
 2009/037 Koerdisch Nationaal Kongres, Kongra
 Netewiya Kurdistan (KNK), BrusselAR / PE
 2009/038 Frans Lysens, AntwerpenAV
 2009/039 Marijke De Wilde, Mariakerke.....AV
 2009/040 Bernard Daelemans, BrusselBO / PE
 2009/041 Walter Van Uytfangh, Antwerpen.....DA
 2009/042 Herman Van Hove, HobokenAR / AV / BO / PE

ADV N

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be